

А.М. Зельницький, кандидат педагогічних наук, професор
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського

МОНІТОРИНГ ЯКОСТІ ОСВІТИ У ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ: “ВИКЛАДАЧ ОЧИМА КУРСАНТА”

В статті аналізується сутність понять “якість вищої освіти”, “якість освітньої діяльності”, “моніторинг якості освітньої діяльності”, “професійна компетентність науково-педагогічних працівників”. Розглядаються певні проблеми, що пов’язані з особливостями здійснення моніторингу якості освітнього процесу у вищих військових навчальних закладах і військово-навчальних підрозділах вищих навчальних закладів. Основну увагу при цьому приділено моніторингу професійної компетентності науково-педагогічних працівників та психолого-педагогічній складовій цієї компетентності. Запропоновано інструментарій (опитувальник) щодо оцінювання рівня її прояву за результатами опитування курсантів (слухачів) стосовно якості проведених викладачем навчальних занять із застосуванням відповідних показників та критеріїв.

Ключові слова: якість вищої освіти, якість освітньої діяльності, якість навчальних занять, професійна компетентність викладача, військовий фахівець, військова освіта, моніторинг якості освіти.

Постановка проблеми. Актуальність проблеми моніторингу якості освіти у вищих військових навчальних закладах (ВВНЗ) та військово-навчальних підрозділах вищих навчальних закладів (ВНЗ) зумовлена низкою чинників:

подальшою інтеграцією України в світовий і європейський освітній простір;
суттєвими змінами у національній законодавчій базі щодо вищої освіти;

необхідністю реформування і розвитку Збройних Сил України з урахуванням сучасних поглядів на застосування військових формувань у збройних конфліктах та досвіду проведення антитерористичної операції (АТО) на сході України;

формуванням нової ідеології стандартів вищої військової освіти на основі компетентнісного, міждисциплінарного підходів і необхідністю впровадження в освітній процес сучасних діагностичних засобів щодо визначення якості освітньої діяльності та інформаційно-комунікаційних технологій;

зростаючими вимогами до випускників ВВНЗ з боку суспільства, керівництва держави, органів військового управління та військ (сил) щодо їх компетентності: здатності і готовності до самовдосконалення, застосовування здобутих у ході навчання навичок та умінь у постійно змінюваних, екстремальних умовах ведення бойових дій та персональної відповідальності за результати впровадження прийнятих рішень;

актуалізацією у сфері військової освіти процесу переходу від авторитарних методів навчання до партнерських відносин викладача і слухача (курсанта), індивідуалізації навчання;

новими вимогами до викладачів ВВНЗ, що потребує зміщення акцентів в їх професійній компетентності на практичну складову організації освітнього процесу, а саме прищеплення військовим фахівцям стійких навичок щодо ефективного управління військовими підрозділами в ході бойових дій; протидії застосуванню противником високотехнологічної зброї та нових тактичних схем, протидії інформаційно-психологічному впливу противника тощо.

Аналіз публікацій. Тенденції, проблеми та психолого-педагогічні аспекти моніторингу якості освіти у ВВНЗ знайшли своє відображення в ряді нормативно-правових актів [1; 2; 3] та наукових праць, що присвячені: фундаменталізації та демократизації освіти її інформатизації та технологізації (А.М. Алексюк, В.І. Бондар, В.В. Давидов, І.П. Підласий); формуванню професійної компетентності та педагогічної культури викладача вищого навчального закладу, його самовдосконаленню (Н.С. Красицька, П.Г. Лузан, Л.М. Шовкун, Н.Я. Яремчук, С.Т. Різниченко.) [4-8]; моніторингу якості освітнього процесу та його коригуванню (В.І. Андреев, А.М. Майоров) [9-11]; професіоналізму науково-педагогічних працівників щодо формування компетентностей у здобувачів вищої військової освіти; оцінюванню якості вищої військової освіти, її зв'язку з діяльністю військ та аналізу проходження військової служби випускниками (Ю.І. Приходько, В.М. Телелим) [12].

У контексті викладеного **метою статті** є розгляд теоретико-методологічних засад щодо здійснення моніторингових досліджень у сфері якості вищої військової освіти, а також деяких підходів до оцінювання слухачами (курсантами) рівня прояву відповідних складових професійної компетентності науково-педагогічних працівників за результатами оцінювання якості окремих видів навчальних занять.

Виклад основного матеріалу. Освіта, як і будь-який процес або результат діяльності людини, має визначену якість. До якості освіти висуваються відповідні соціальні вимоги. Відтак, цей процес потребує постійного управління на певних методологічних, методичних та організаційних засадах, де чільне місце посідає освітній моніторинг.

Сенс освітнього моніторингу полягає в інформаційному забезпеченні якості освіти та освітньої діяльності на основі збору, обробки, зберігання і поширення інформації про функціонування освітньої системи ВВНЗ. Це дозволяє робити висновки стосовно її стану у будь-який момент часу і сприяє прийняттю та впровадженню необхідних управлінських рішень.

Поняття якості освіти визначається Законом України “Про Вищу освіту” як “...рівень здобутих особою знань, умінь, навичок, інших компетентностей, що відображає її компетентність відповідно до стандартів вищої освіти”. Близьким до нього є поняття якості освітньої діяльності – “...рівень організації освітнього процесу у ВНЗ, що відповідає стандартам вищої освіти, забезпечує здобуття особами якісної вищої освіти та сприяє створенню нових знань”[2].

Отже, головна місія вищого навчального закладу полягає у досягненні визначеного рівня якості освіти, де здійснення моніторингу педагогічної діяльності та аналізу отриманих результатів є важливими елементами її забезпечення [3]. Ключову роль у цьому відіграє особистість викладача, його професійна компетентність, фаховість, здатність до розв'язання складних завдань, що пов'язані з організацією освітньої діяльності та створенням відповідного середовища задля оптимального функціонування усіх складових освітнього процесу.

Дослідження загальнонаукових підходів щодо професійної компетентності викладача ВНЗ [4; 5; 6] дозволяють адаптувати їх до особливостей функціонування системи вищої військової освіти з виділенням відповідних складових згаданої компетентності, а саме: науково-дослідницької, соціально-економічної, загальновійськової та військово-спеціальної, організаційно-

управлінської та правової, інформаційно-комунікативної, морально-етичної, психолого-педагогічної.

Психолого-педагогічна компетентність є базовим компонентом професійної компетентності викладача, що передбачає ґрунтовні знання з педагогіки і психології, медико-біологічних аспектів інтелектуальної діяльності; володіння сучасними формами, методами, засобами й технологіями навчання. Дану компетентність можна представити такими її складовими:

загальнопедагогічною – здатність використовувати загальнофілософські підходи у педагогічній практиці; знання законів, принципів і правил педагогіки, основ дидактики (теорії формування знань, умінь і навичок та основних форм і методів педагогічної діяльності);

професійного спрямування – знання особливостей професійної діяльності за спеціальністю, спеціалізацією тих, хто навчається; усвідомлення перспектив розвитку професії; урахування вітчизняного та зарубіжного досвіду при підготовці військових фахівців за аналогічними спеціальностями; нестандартне мислення, креативність, володіння інноваційною тактикою і стратегією, підходами до вирішення творчих завдань;

конкретно-предметною – знання теоретичних основ дисципліни, особливостей практичного застосування тими, хто навчається здобутих знань; комплексне планування навчально-виховних завдань; відбір змісту навчання; участь у формуванні компетентнісно-змістових модулів навчання, налагодження міжпредметних зв'язків; участь у розробленні політики гарантування якості підготовки військових фахівців у ВВНЗ; розроблення та застосування оптимальних педагогічних технологій; володіння методами об'єктивного контролю та коригування освітньої діяльності відповідно до отриманих результатів зворотних зв'язків;

самовдосконалення – здатність до самоосвіти, саморозвитку; аналіз освітнього процесу, аналіз результатів власної педагогічної діяльності та діяльності колег; гнучкість поведінки (перебудова особистісних якостей, установок, цінностей, моральних орієнтацій, потреб, інтересів, мотивів поведінки);

соціально-психологічною – застосування мотиваційно-мобілізаційного компоненту (уміння зосередити розумові і фізичні сили курсантів (слухачів) на вирішенні навчальних завдань, створити позитивний емоційний настрій); використання в педагогічній практиці знань про особливості навчально-пізнавальної та комунікативної діяльності навчальної групи і конкретної особистості в ній, про особливості взаємовідносин і спілкування;

диференційно-психологічною – використання знань про особливості засвоєння навчального матеріалу відповідно до індивідуальних та вікових характеристик.

Для усвідомлення кожним викладачем рівня сформованості власної професійної компетентності цей рівень має відповідним чином відслідковуватися, оцінюватися і визнаватися. Тобто, йдеться про впровадження у педагогічну практику освітнього моніторингу.

Поняття “моніторинг” стосовно вищої військової освіти можна представити як інформаційно-аналітичну складову системи управління освітою або окремими її елементами на основі збору, обробки, зберігання і поширення інформації про освітню систему, що дозволяє робити висновки про стан об'єкта (процесу) у

будь-який момент часу, прогнозувати його розвиток і сприяти прийняттю та впровадженню відповідних управлінських рішень [6].

Тобто, професійна компетентність науково-педагогічних працівників є одним з пріоритетних об'єктів постійного моніторингу в системі вищої освіти. Традиції щодо подібних пріоритетів в освіті є усталеними у провідних країнах світу. Корисним, у цьому сенсі, щодо можливого наслідування вітчизняною освітньою системою, є досвід моніторингу педагогічної діяльності викладача, застосований у США. Основними джерелами оцінювання професійної компетентності викладачів у згаданій країні є такі: систематичний формальний рейтинг у студентів; неформальний рейтинг у студентів; оцінка керівника; рейтинг серед колег; оцінювання комітету викладачів; зміст конспектів курсу, що викладається; участь викладача в робочих семінарах; залишкові знання студентів; результати іспитів; популярність елективних курсів (кількість студентів, що їх відвідує); думка союзу студентів-випускників; самооцінка (підсумкова доповідь викладача) [7].

У такій системі домінує комплексний підхід до оцінювання, в якому задіяно колег, адміністрацію, студентство та громадськість. Сукупність цих джерел дає можливість всебічно розглянути діяльність викладача з точки зору всіх учасників освітнього процесу і, зокрема, встановити взаємозв'язок між його діяльністю та навчальними результатами тих, хто навчається.

У провідних зарубіжних ВНЗ думка студентів є домінуючим показником при оцінюванні діяльності педагога. Респонденти оцінюють педагогічну техніку викладача, його особистісні якості, а також ставлення до студентів. Систематичне проведення подібних опитувань дає змогу викладачеві виявити недоліки у власній професійній діяльності.

Що стосується оцінювання педагогічної діяльності викладачів вітчизняних ВНЗ, то тут, здебільшого, використовується метод самооцінки та оцінки керівника, що не передбачає зіставлення навчальних досягнень тих, хто навчається з професійною діяльністю педагога [8]. Подібні методи втратили на сьогодні свою актуальність з ряду причин:

в оцінюванні педагогічної діяльності викладача акценти зроблено на кількісних показниках його роботи, якісні – залишаються поза увагою;

рейтинг середнього викладача базується, здебільшого, на самостійному оцінюванні ним своєї діяльності і, фактично, залежить від адекватності його самооцінки, сумлінності та володіння методикою “заповнення рейтингової таблиці”;

у методиці не враховуються думки тих, хто навчається, щодо рівня професійної компетентності викладача, його педагогічної техніки, умінь використовувати інформаційні технології, отже зворотний зв'язок при таких підходах не спрацьовує.

З урахуванням викладеного, дієвим інструментом освітнього моніторингу у системі вищої військової освіти має стати опитування слухачів (курсантів) щодо якості проведення викладачем навчальних занять. Для цього може використовуватися відповідний опитувальник – “викладач очима слухача (курсанта)”.

Узагальненими показниками в опитувальнику для оцінювання якості проведених викладачем навчальних занять пропонується взяти такі: організація заняття (К1); прояв морально-етичних якостей викладача у ході заняття; (К2)

прояв дидактичної компетентності викладача у ході заняття (К3); відчуття слухачем (курсантом) внеску від проведеного навчального заняття у формування його особистого військового професіоналізму, загальної ерудиції(К4).

Критерії, що характеризуватимуть прояв кожного з наведених показників та оцінюватимуться слухачем (курсантом) за результатами проведеного викладачем окремого навчального заняття, представлено в наведеному нижче експрес-опитувальнику. Подібний підхід успішно апробовано у кількох ВВНЗ Збройних Сил України.

Е К С П Р Е С - О П И Т У В А Л Ь Н И К

(Оцінювання якості навчальних занять з військово-спеціальних та військово-технічних дисциплін)

Шановні товариші слухачі (курсанти), просимо Вас висловити власну думку щодо якості проведених навчальних занять шляхом оцінювання кожного з критеріїв представленої таблиці, використовуючи наведену чотириохбальну оцінну шкалу. Для цього потрібно у стовпчику “Результат оцінювання (Р, бали)” **поставити вертикальну риску у будь-якому місці оцінної шкали** (від балу «2» до балу «5», масштаб – 0,25 бала), що відповідає Вашому сприйняттю прояву кожного з представлених критеріїв. При цьому, бал «5» – це еталон прояву критерію, бал «2» – найнижчий його прояв. Решта – відповідно. Своє прізвище зазначити не обов’язково.

Назва навчальної дисципліни: (вписати _____)

Вид заняття: лекція, групове, практичне, семінарське заняття тощо
(підкреслити або вписати _____)

Час проведення занять (підкреслити): 1) перша пара; 2) друга пара;
3) третя пара; 4) четверта пара.

№ з/п	Показники та критерії оцінювання якості проведеного навчального заняття (К)	Результат оцінювання (Р, бали)								
1. Організація заняття:										
1.1	Своєчасність початку, закінчення заняття, дотримання часу, відведеного на перерву	<table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="text-align: center;">2</td> <td style="text-align: center;">3</td> <td style="text-align: center;">4</td> <td style="text-align: center;">5</td> </tr> <tr> <td colspan="4" style="text-align: center;"> ----- ----- ----- ----- </td> </tr> </table>	2	3	4	5	----- ----- ----- -----			
2	3	4	5							
----- ----- ----- -----										
1.2	Оптимальність витрат навчального часу на організаційні заходи (прийом рапорту, перевірка присутності слухачів, курсантів на занятті тощо)	<table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="text-align: center;">2</td> <td style="text-align: center;">3</td> <td style="text-align: center;">4</td> <td style="text-align: center;">5</td> </tr> <tr> <td colspan="4" style="text-align: center;"> ----- ----- ----- ----- </td> </tr> </table>	2	3	4	5	----- ----- ----- -----			
2	3	4	5							
----- ----- ----- -----										
1.3	Підтримання дисципліни в ході заняття, уникнення надмірного адміністрування	<table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="text-align: center;">2</td> <td style="text-align: center;">3</td> <td style="text-align: center;">4</td> <td style="text-align: center;">5</td> </tr> <tr> <td colspan="4" style="text-align: center;"> ----- ----- ----- ----- </td> </tr> </table>	2	3	4	5	----- ----- ----- -----			
2	3	4	5							
----- ----- ----- -----										
1.4	Підбиття підсумків заняття, постановка завдань на самостійну підготовку	<table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="text-align: center;">2</td> <td style="text-align: center;">3</td> <td style="text-align: center;">4</td> <td style="text-align: center;">5</td> </tr> <tr> <td colspan="4" style="text-align: center;"> ----- ----- ----- ----- </td> </tr> </table>	2	3	4	5	----- ----- ----- -----			
2	3	4	5							
----- ----- ----- -----										
2. Прояв морально-етичних якостей викладача у ході заняття:										
2.1	Дотримання норм викладацької етики: гідна манера поведінки, охайність зовнішнього вигляду	<table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="text-align: center;">2</td> <td style="text-align: center;">3</td> <td style="text-align: center;">4</td> <td style="text-align: center;">5</td> </tr> <tr> <td colspan="4" style="text-align: center;"> ----- ----- ----- ----- </td> </tr> </table>	2	3	4	5	----- ----- ----- -----			
2	3	4	5							
----- ----- ----- -----										
2.2	Поважне й уважне ставлення як до окремого слухача (курсанта), так і до колективу навчальної групи в цілому, без будь-яких упереджень	<table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="text-align: center;">2</td> <td style="text-align: center;">3</td> <td style="text-align: center;">4</td> <td style="text-align: center;">5</td> </tr> <tr> <td colspan="4" style="text-align: center;"> ----- ----- ----- ----- </td> </tr> </table>	2	3	4	5	----- ----- ----- -----			
2	3	4	5							
----- ----- ----- -----										
2.3	Педагогічний такт: почуття міри, витримка та врівноваженість	<table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="text-align: center;">2</td> <td style="text-align: center;">3</td> <td style="text-align: center;">4</td> <td style="text-align: center;">5</td> </tr> <tr> <td colspan="4" style="text-align: center;"> ----- ----- ----- ----- </td> </tr> </table>	2	3	4	5	----- ----- ----- -----			
2	3	4	5							
----- ----- ----- -----										
2.4	Адекватна вимогливість до слухачів (курсантів) під час заняття, рівне ставлення до них, принциповість, об’єктивність	<table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="text-align: center;">2</td> <td style="text-align: center;">3</td> <td style="text-align: center;">4</td> <td style="text-align: center;">5</td> </tr> <tr> <td colspan="4" style="text-align: center;"> ----- ----- ----- ----- </td> </tr> </table>	2	3	4	5	----- ----- ----- -----			
2	3	4	5							
----- ----- ----- -----										
2.5	Прояв викладачем у ході заняття національної свідомості, патріотизму та їх органічне поєднання зі змістом навчання	<table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="text-align: center;">2</td> <td style="text-align: center;">3</td> <td style="text-align: center;">4</td> <td style="text-align: center;">5</td> </tr> <tr> <td colspan="4" style="text-align: center;"> ----- ----- ----- ----- </td> </tr> </table>	2	3	4	5	----- ----- ----- -----			
2	3	4	5							
----- ----- ----- -----										

№ з/п	Показники та критерії оцінювання якості проведеного навчального заняття (К)	Результат оцінювання (Р, бали)
3. Прояв дидактичної компетентності викладача у ході заняття :		
3.1	Актуалізація викладачем значущості змісту заняття для подальшої професійної діяльності слухачів (курсантів) у військах (силах), настанова їх на активну пізнавальну і творчу діяльність	2 3 4 5 + + + + + + + + + + + +
3.2	Вільне володіння викладачем матеріалом навчальної дисципліни, конкретного заняття, наявність ґрунтовних професійних знань, прояв загальної ерудиції	2 3 4 5 + + + + + + + + + + + +
3.3	Уміння викладача доступно, зрозуміло викладати матеріал, роз'яснювати складні моменти, наводити доречні приклади, виділяти головне, зберігати логічну послідовність викладання, уміння переконувати	2 3 4 5 + + + + + + + + + + + +
3.4	Здатність викладача підтримувати зацікавленість аудиторії в пізнавальній діяльності, створювати проблемні ситуації під час заняття, спонукати до дискусії	2 3 4 5 + + + + + + + + + + + +
3.5	Створення викладачем мотиваційної основи (поштовху) для самостійного поглибленого вивчення навчального матеріалу заняття, навчальної дисципліни, спонукання до ініціативи та творчості	2 3 4 5 + + + + + + + + + + + +
3.6	Забезпечення викладачем зв'язку навчального матеріалу із сучасними досягненнями науки, практики, військової справи	2 3 4 5 + + + + + + + + + + + +
3.7	Демонстрування викладачем культури мовлення, чіткої дикції, оптимального темпу викладання	2 3 4 5 + + + + + + + + + + + +
3.8	Уміння викладача зняти напруження і втому аудиторії, почуття гумору	2 3 4 5 + + + + + + + + + + + +
4. Відчуття слухачем (курсантом) внеску від проведеного навчального заняття у формування особистого військового професіоналізму, загальної ерудиції :		
4.1	Отримані на занятті знання розширили мій загальний кругозір	2 3 4 5 + + + + + + + + + + + +
4.2	Я зрозумів сутність викладеного на занятті навчального матеріалу	2 3 4 5 + + + + + + + + + + + +
4.3	У мене склалося належне уявлення щодо можливості застосування здобутих на занятті знань, умінь, навичок в умовах мирного часу	2 3 4 5 + + + + + + + + + + + +
4.4	У мене склалося належне уявлення щодо можливості застосування здобутих на занятті знань, умінь, навичок в умовах воєнного часу	2 3 4 5 + + + + + + + + + + + +
4.5	За результатами проведеного заняття я усвідомив потребу щодо самовдосконалення , саморозвитку в контексті розглянутих на занятті питань	2 3 4 5 + + + + + + + + + + + +
4.6	Загальна логіка, системність і методичні прийоми, застосовані викладачем в ході заняття, є прикладом для наслідування у моїй подальшій професійній діяльності	2 3 4 5 + + + + + + + + + + + +

Дата заповнення анкети “_____” _____ 20__р

Заповнення опитувальника слухачами (курсантами) навчальної групи здійснюється по завершенні навчального заняття під час самостійної підготовки під керівництвом відповідним чином підготовленого представника навчального відділу (науково-дослідної лабораторії), іншої

особи. Підрахунок балів проводиться після збору усіх опитувальників в окремому приміщенні за таким алгоритмом.

Результати оцінювання, що позначені курсантами (слухачами) на оцінній шкалі відповідною вертикальною рисою по кожному з критеріїв (1.1, 1.2, 1.3 ... 4.6), співвідносяться з балом «5», що є еталоном прояву будь-якого критерію. Це робиться задля переходу від абсолютних (бальних) показників до відносних. При цьому бал «2» прирівнюється до «0». Наприклад, якщо критерій № 3.7 – «Демонстрація викладачем культури мовлення, чіткої дикції, оптимального темпу викладання» оцінено у 3,5 бали, то відносний показник – $K_{3.7} = 3,5 : 5 = 0,7$. А якщо критерій № 1.4 – «Підбиття підсумків заняття, постановка завдань на самостійну підготовку» оцінено у 2,0 бали, то – $K_{1.4} = 2 : 5 = 0,4$. Аналогічно визначається прояв усіх інших критеріїв.

Далі підраховується середньоарифметичне значення за кожним з критеріїв у навчальній групі в межах кожного показника. Наприклад, $K_{1.1} = 0,7$; $K_{1.2} = 0,62$; $K_{1.3} = 0,7$; $K_{1.4} = 0,58$. Тоді, $K_{1.ср.} = 0,65$. Припустимо, що аналогічно підраховано решту показників: $K_{2.ср.} = 0,68$; $K_{3.ср.} = 0,72$; $K_{4.ср.} = 0,58$.

Оскільки значущість наведених показників, з точки зору їх впливу на інтегральну якість навчального заняття, є різною, то кожному показникові (K_1, K_2, K_3, K_4), у тому числі – з урахуванням виду занять, призначаються відповідні коефіцієнти вагомості із застосуванням відомого в педагогічній кваліметрії методу експертних оцінок. При цьому загальна сума коефіцієнтів вагомості має дорівнювати «1». Припустимо, для лекційного заняття (див. експрес-опитувальник) призначено такі коефіцієнти вагомості: 1. Організація занять – коефіцієнт вагомості для показника K_1 призначено $K_{в1} = 0,1$; 2. Прояв морально-етичних якостей викладача у ході занять – $K_{в2} = 0,16$; 3. Прояв дидактичної компетентності викладача у ході занять – $K_{в3} = 0,24$; 4. Відчуття слухачем (курсантом) внеску від проведеного навчального заняття у формування особистого військового професіоналізму, загальної ерудиції – $K_{в4} = 0,5$. Сума зазначених коефіцієнтів вагомості – $\sum K_{ви} = 1$. (Аналогічно коефіцієнти вагомості можуть визначатися й для кожного з критеріїв опитувальника: 1.1; 1.2; 1.3; ... 4.6).

Далі середньоарифметичні значення за кожним з показників у навчальній групі перемножуються на відповідні коефіцієнти вагомості і підраховується остаточний результат. Так:

$$K_1 = K_{1.ср.} \times K_{в1} = 0,65 \times 0,1 = 0,065;$$

$$K_2 = K_{2.ср.} \times K_{в2} = 0,68 \times 0,16 = 0,11;$$

$$K_3 = K_{3.ср.} \times K_{в3} = 0,72 \times 0,24 = 0,17;$$

$$K_4 = K_{4.ср.} \times K_{в4} = 0,58 \times 0,5 = 0,29.$$

$$\text{Інтегральний показник дорівнюватиме: } K_{\Sigma} = K_1 + K_2 + K_3 + K_4.$$

$$K_{\Sigma} = 0,065 + 0,11 + 0,17 + 0,29 = 0,635.$$

Тобто, інтегральний показник якості проведеного викладачем навчального заняття $K_{\Sigma} = 0,635$, або 63,5 % від еталону – 100%. Відтак, втрати щодо якості навчального заняття по відношенню до еталонного показника склали 36,5%, що з використанням наведеної методики дозволяє визначити розподіл втрат за окремими показниками.

У запропонованій методиці важливим чинником для викладача є також результат підрахунку значень прояву кожного з критеріїв. Це дає викладачу підстави осягнути власні недоліки щодо якості проведених занять.

Здійснення відповідного аналізу за результатами оцінювання якості навчальних занять з використанням представленого експрес-опитувальника “викладач очима курсанта” із залученням до цього процесу науково-педагогічних працівників, особового складу кафедр, факультетів та керівництва ВВНЗ сприятиме комплексному проведенню моніторингових досліджень, більш об’єктивному визначенню загального рейтингу викладача, удосконаленню його професійної компетентності, а головне – покращенню якості вищої військової освіти.

Висновки. Таким чином, моніторинг якості освіти та освітньої діяльності у ВВНЗ являє собою актуальну, багатоаспектну педагогічну проблему, що потребує невідкладного розв’язання у теорії та практиці вищої та вищої військової шкіл. Особливої значущості дана проблема набула у зв’язку із суттєвими змінами у національній законодавчій базі щодо вищої освіти; необхідністю реформування і розвитку Збройних Сил України з урахуванням сучасних поглядів на застосування військових формувань у збройних конфліктах та досвіду АТО; необхідністю впровадження в освітній процес сучасних підходів до діагностики якості освітньої діяльності; зростаючими вимогами до науково-педагогічних працівників та випускників ВВНЗ. Важливою складовою моніторингу якості освіти у ВВНЗ є забезпечення зворотних зв’язків, особливо, що стосується її оцінювання здобувачами вищої військової освіти – слухачами (курсантами). У статті розглядаються деякі підходи до практичного вирішення даної проблеми. Подальше її розроблення сприятиме процесу управління якістю освіти та освітньої діяльності ВВНЗ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Указ Президента України від 26 травня 2015 року № 287/2015 “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року “Про Стратегію національної безпеки України”.
2. Закон України “Про Вищу освіту” від 1 липня 2014 року.
3. Указ Президента України від 25 червня 2013 року № 344/2013 “Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року”.
4. *Яремчук Н.Я.* Педагогічна творчість як складова професійно-педагогічної культури викладача вищої школи / Н.Я. Яремчук // Вісник Львівського університету. Серія: Педагогіка. – 2009. – Вип. 25. – Ч.1. – С. 242–249.
5. *Шовкун Л.М., Лузан П.Г.* Професійна компетентність викладача вищого аграрного навчального закладу та її оцінювання / П.Г. Лузан, Л.М. Шовкун // Проблеми інженерно-педагогічної освіти: [зб. наук. пр.] – Х.: УПА, 2006. – Вип. 14-15. – С.226–234.
6. *Зельницький А.М.* Професійна компетентність викладача вищого військового навчального закладу / А.М. Зельницький, О.О. Мітягін, О.О. Пашкова // Вісник НУОУ. – 2013. – № 2. – С. 84–95.
7. *Різниченко С.Т.* До проблеми атестації науково-педагогічних кадрів в США / С.Т. Різниченко // Теоретичні питання освіти і виховання: Збірник наукових праць. Випуск 9. – К.: Вид. центр КДЛУ, 2000. – С. 112–116.
8. *Красицька Н.С.* Основні складові професійної компетентності викладача вищого

навчального закладу / Н.С. Красицька // Науковий журнал “Вісник ДонНУЕТ”. – 2010. – №2 (46). – С. 198–205.

9. Андреев В.И. Проблемы педагогического мониторинга качества образования / В.И. Андреев // Известия Российской Академии Наук. – 2001. – № 1. – С. 37.

10. Майоров А.Н. Мониторинг в образовании. Книга 1 / А.Н. Майоров. – Спб.: Издательство “Образование-Культура”, 1998. – 344с.

11. Зельницький А.М. Вища військова освіта – проблема гарантування якості / Зельницький А.М. // Вісник НАОУ. – 2012. – № 1 (26). – С. 23–25.

12. Телелим В.М. Моніторинг в системі військової освіти / Ю.І. Приходько // Збірник наукових праць “Військова освіта”. – 2014. – № 1 (29). – С. 3–13.

А.М. Зельницький, кандидат педагогических наук, профессор
Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховского

МОНИТОРИНГ КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАНИЯ В ВЫСШИХ ВОЕННО-УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ: “ПРЕПОДАВАТЕЛЬ ГЛАЗАМИ КУРСАНТА”

В статье анализируется сущность понятий “качество высшего образования”, “качество образовательной деятельности”, “мониторинг качества образовательной деятельности”, “профессиональная компетентность преподавателя”. Рассматриваются некоторые проблемы, связанные с особенностями осуществления мониторинга качества образовательного процесса в высших военно-учебных заведениях. Особое внимание при этом уделено мониторингу профессиональной компетентности преподавателя и психолого-педагогической составляющей данной компетентности. Предложен инструментарий (опросник) по оцениванию уровня ее проявления (с применением соответствующих показателей и критериев), исходя из результатов опроса слушателей (курсантов) относительно качества проведения преподавателем отдельных видов учебных занятий.

Ключевые слова: качество высшего образования, качество образовательной деятельности, качество учебных занятий, профессиональная компетентность преподавателя, военный специалист, военное образование, мониторинг качества образования.

A. Zelnytskiy, Candidate of Pedagogical Sciences, Professor
National Defense University of Ukraine named after Ivan Chernyahovskiy

MONITORING EDUCATIONAL QUALITY OF THE HIGHER MILITARY EDUCATIONAL INSTITUTIONS: “TEACHER THROUGH THE CADET’S EYES”

The article analyzes the essence of the concepts of “quality education”, “quality of educational activities”, “teacher’s professional competence”. Discusses some of the problems associated with the peculiarities of monitoring the quality of the educational process in higher military educational institutions. Particular attention is paid to monitoring of the teacher’s professional competence and evaluation of its psycho-pedagogical component. Proposed instrument (questionnaire) for evaluation of the level of its manifestation (with appropriate indicators and criteria), based on the results of a survey of cadets (students) concerning to the quality of the teacher’s conducting of certain types of training classes.

Key words: quality of higher education, quality of education, the quality of the training sessions, teacher’s professional competence, a military expert, military education, monitoring the quality of education.